

Živo filozofiranje Branka Despota

Filozofski simpozij *Živo filozofiranje* povodom 70. rođendana Branka Despota, Odjel za filozofiju Matice hrvatske, Zagreb, 9. i 10. studenog 2012.

Dana 9. i 10. studenog 2012. godine upriličen je filozofski simpozij pod nazivom *Živo filozofiranje*, povodom sedamdesetog rođendana profesora, akademika i filozofa Branka Despota. Simpozij je organiziran u čast svega što je Branko Despot učinio za razvoj misli, i ne samo misli, studenata filozofije od 1960-ih nadalje, kao i svih onih koji su na bilo koje načine dolazili u doticaj s njegovim razmišljanjima i djelovanjem. Organizator simpozija bio je Odjel za filozofiju Matice hrvatske u suradnji s Odsjekom za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Institutom za filozofiju u Zagrebu, dok su organizacijski odbor činili Damir Barbarić, Igor Mikecin i Petar Šegedin.

Pozdravne su riječi na početku simpozija uputili glavni tajnik Matice hrvatske Zorislav Lukić (u ime predsjednika Matice hrvatske Igora Zidića), pročelnik Odjela za filozofiju Matice hrvatske Petar Šegedin, pročelnik Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu Ante Čović i ravnatelj Instituta za filozofiju Filip Grgić. Svaki od njih iskoristio je priliku kako bi čestitao akademiku Despotu na njegovu radu i djelovanju.

Zorislav Lukić izrazio je zadovoljstvo djelovanjem Odsjeka za filozofiju i suradnjom Matice hrvatske s raznim znanstvenim institucijama u Hrvatskoj, pa tako i u ovoj prilici. Zahvalio je Branku Despotu na pozitivnom odgovoru na poziv da se simpozij održi u organizaciji Matice hrvatske i predstavio ga kao profesora na čija su predavanja išli studenti s raznih studija, ne samo filozofije. Petar Šegedin rekao je da, iako je povod simpozija sedamdeseti rođendan Branka Despota, istinska svrha simpozija leži u odavanju priznanja profesoru Despotu za njegov cjelokupni rad u filozofiji, znanosti i obrazovanju. U svom je pozdravnom govoru Ante Čović naglasio da, ako bi se htjelo život i djelo Branka Despota svesti u dvije riječi, te bi riječi upravo bile »živo filozofiranje«, što pokazuje da je naslov simpozija pogođen i obećavajući. Filip Grgić izrazio je zadovoljstvo što je Institut za filozofiju suorganizator ovakvoga skupa jer je akademik Despot kao djelatnik, mentor i autor na razne načine vezan za Institut.

Na simpoziju su izlagali Vladimir Premec, Mislav Ježić, Milan Uzelac, Srećko Kovač, Bojan Marotti, Davor Ljubimir, Krešimir Brlobuš, Stjepan Kušar, Ozren Žunec, Petar Šegedin, Igor Mikecin i Damir Barbarić, dok je prvu večer simpozija svojom izvedbom na glasoviru umjetnički obogatio Damir

Gregurić. Zvonko Posavec zbog bolesti nije mogao prisustvovati simpoziju, dok je izlaganje »Banalnost zdravog razuma i dostojanstvo filozofije« Line Veljaka pročitala Barbara Stamenković s Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Ivo Urbančić također je bio pozvan, ali zbog zdravstvenih razloga nije mogao sudjelovati. Akademiku Despotu poslao je čestitke i svoju posljednju knjigu koja mu je javno uručena.

Organizacijski odbor simpozija sudionicima je ostavio otvorenu mogućnost da kreiraju sudjelovanje po svom izboru, tako da se izlaganje moglo posvetiti djelu Branka Despota ili se moglo oblikovati na način da se da vlastito izlaganje neke od tema kojima se on bavi. Time je, kako je naglasio Damir Barbarić u uvodnom govoru prijepodnevnog dijela simpozija, sudionicima ostavljena velika sloboda u izboru teme izlaganja, jer je Despotovo bavljenje filozofijom široko i intenzivno, a i sam smatra kako filozofije nema drugačije – nego u slobodi.

Teme prijepodnevnog dijela prvog dana simpozija bile su takve naravi da su se osvrnule na rad i život Branka Despota te kao takve nisu za sobom nužno povlačile raspravu. Ostala izlaganja potaknula su žive rasprave u kojima su sudjelovali ne samo izlagači nego i posjetitelji simpozija. Kao i sama izlaganja, i te su rasprave potvrdile kako odabir naslova simpozija *Živo filozofiranje* nipošto nije ni slučajan ni samo poetičan.

Prijepodnevni je dio prvog dana simpozija vodio Damir Barbarić, koji je naglasak stavio na sljedeću misao Branka Despota, kao nit vodilju simpozija: »U filozofiranju nema niti učenika, niti sljedbenika. Pravo filozofiranje, kao i svaka prava ljubav, neponovljiva je ljubav spram same stvari.«

Vladimir Premec započeo je simpozij izlaganjem »Hrvatski jezik u filozofiranju Branka Despota«, prisjećajući se Despotovih studentskih dana u kojima je bio »viši za glavu od drugih« i, kako je to Dimitrije Savić dobro prikazao, usamljeni mislilac. Kao profesor filozofije, Branko Despot je pokušavao u mladima buditi mladost neuništive potrebe rađanja nerođenog. Hrvatski je jezik u filozofiranju Branka Despota postao filozofijski i bio je prisiljen misliti. U nedostatku skladnih riječi u hrvatskom jeziku, Despot stvara riječi primjereno svojem filozofiranju, premda nerijetko na rubu onog pravopisno dopuštenog.

Mislav Ježić u izlaganju »Filozofijske svečanosti Branka Despota« naglašava da govori o Branku Despotu kao profesoru, prisjećajući se njegovih predavanja koja su u studentima poticala snažni filozofski *eros*. U predavanjima profesora Despota osjetilo se da je za njega filozofija nužna, da on nju živi. Ježiću su posebno u sjećanju ostala predavanja o Platonovu *Simpoziju*. U *Simpoziju*, prema Despotovim riječima, sjedinjenje s idejom prava je svečanost, a za Mislava Ježića predavanja profesora Despota su, kao živo filozofiranje, filozofijske svečanosti.

U izlaganju »Na putu u Platonopolis« Milan Uzelac govorio je o neuspjehom Platonovu putu u Sirakuzu, gdje je pokušao osnovati idealnu državu te o, također neuspjeloj, Plotinovoj zamisli izgradnje grada filozofije. U današnje se vrijeme govori o nestajanju filozofije. Pita se: čemu još filozofija? Ljudi su odustali od ideje da se može putovati u Platonopolis. Ipak Branko Despot uvijek je išao svojim putem u filozofiji, on živi i misli filozofiju, jer drugog puta ni nema. Uzelac Despota uspoređuje s Proklom koji je, kako kaže, zadnji govorio o filozofiji u njezinu apsolutnom smislu.

Izlaganje »Banalnost zdravog razuma i dostojanstvo filozofije« Line Veljaka bilo je posvećeno značenju Branka Despota za prve generacije studenata na Filozofskom fakultetu. Prikazuje Branka Despotu kao poticatelja na filozofiju i učitelja ljubavi za ono mudro. Filozofija je, kako je govorio Despot, raskid s mnijenjem kroz djelovanje filozofijskog erosa. Iako je filozofija utilitarno gledano štetna, nužna je za one koji ne žele prihvatiti udomljenost u zdravorazumskoj razboritosti mehaničkog reproduciranja zatečenih i danih oblika života. Prema tome, zabranjeno je miješanje prave filozofije s proizvoljnim filozofiranjem.

Poslijepodnevni dio prvog dana simpozija vodio je Ozren Žunec. Prvo poslijepodnevno izlaganje održao je Srećko Kovač pod naslovom »Što je protuslovlje?«, u kojem se razmatrao i pojam logičkog vremena. Izlaganje započinje temeljnim odredbama protuslovlja. Protuslovlje je svaka rečenica oblika $p \wedge \neg p$, a dvije su rečenice međusobno protuslovne ako je jedna nijek druge. Za Kanta pravo je protuslovlje $a = \neg a$, u odnosu priroka prema podmetu, jer priroci ne protuslove podmetu. Ontologijski mišljeno, protuslovlje nije drugo nego slučaj da jedan te isti član relacijske strukture bude ujedno i istina i neistina. Protuslovlju ontologijski odgovara uništenje objekta. Ontologijski pojmovi bića, biti i prigotka isti su oni koje pronalazimo u logičkom odnosu podmeta i priroka. Protuslovlje dokida jezik, spoznaju i bitak, otkuda se za zadatak nameće iznalaženje metode oslobađanja od protuslovlja.

Bojan Marotti u svom izlaganju odgovara na pitanje »Što je to *la philologie active*?« Govori kako je 'figura' krhotina diskursa, zaustavljeni kret, gib. *Discursus*, u vezi s lat. *discurere*, znači rastrčavanje. Temeljem usporedbe s mjestom iz knjige *Patnje mladog Werthera*, gdje znanica opominje Werthera da bi se mogao zaljubiti u Charlottu, Marotti tvrdi da *diskurs* znači zaustavljeni kret zaljubljenikova rasta, kako donosi Roland Barthes. Tako u Platonovu *Simpoziju* teorija o ljubavi nastaje iz ogovaranja, »govora o«, želje za razgovorom. *La philologie active* djelatna je lingvistika, koju čine dvije lingvistike u svojem jedinstvu: govoriti nekome i govoriti o nekome.

U izlaganju »Uz genealogiju apsoluta« Davor Ljubimir izvodi riječ apsolutno od lat. *absolvere*, što upućuje na to da u okružju apsoluta djeluje odriješe-

nost, oslobođenost, da je tu nešto dokončano, da se zbiva nešto neuvjetovano, neograničeno, dok *nihil* označuje ništavilo, što vodi do toga da je vidokrug apsoluta prepoznat kao nihilizam. U nastavku sažeto prikazuje historijske manifestacije okrenutosti mišljenju, kako ih u knjizi *Od osvita do dekadencije* donosi Jacques Barzun. Vladavina apsolutnog začinje se nakon Prvog svjetskog rata, koji dovodi, kao nikad dotad, do krvoločnosti među intelektualcima i do odustajanja od ideala. Mladi ljudi koji su preživjeli rat zagovaraju ono najnovije i oslobođenje novog života od starih zabluda. Barzun piše da smo se oslobodili želje za slobodom u korist želje za užicima te smo, kako kaže Despot, postali robovi od ljudskosti otuđene racionalnosti.

Krešimir Brlobuš održao je izlaganje »Sluhom vođena i sluhu primjerena filozofija glazbe«, u kojem se pita: što je glazba? Osnovnu poteškoću čitave povijesti filozofije nalazi u svojevršnim »tradicionalnom metafizikom umetnutim čepovima« koji su prikazivali uho kao manje značajno od oka. Premda je uho tako bilo nepravedno zanemareno i zapušteno kroz povijest, Brlobuš se zalaže za filozofiju glazbe koja može biti sluhom vođena i sluhom primjerena – kao takva, glazba može biti filozofija. Naglasak je naime na tvrdnji da misliti nije isto što i filozofirati, tj. na tome da se filozofirati može i kroz glazbu. Nakon izlaganja Damir Gregurić izveo je na glasoviru 2. *stavak IV. simfonije u B-duru, op. 60.* Ludwiga van Beethovena i *Potpourri alla Marlene Dietrich*, čime je dodatno obogatio ne samo predavanje profesora Brlobuša nego i cjelokupni simpozij.

Prijepodneveni dio drugog dana simpozija vodio je Igor Mikecin. Prvo izlaganje održao je Stjepan Kušar, naslovivši ga »Pojam vjere u Kantovoj filozofiji religije«. Na početku izlaganja pozvao se na Despotovo izlaganje »Vjera i filozofija (s ovu i onu stranu uma)«. Pita se: otkud niču vjera i filozofija i odakle to da čovjek vjeruje? Prema Kantu sloboda, bog i duša problemi su metafizike koji nemaju nikakvu za predmete iskustva dopustivu, pa tako za nas korisnu uporabu. Pripadaju praktičnoj uporabi uma, djelovanju iz slobode. Kod Kanta su čudoredni zakoni praktični zakoni. Vjera nije znanje, ali ni puko mnijenje. Vjera treba sebe razumjeti kao izraz čvrstog stajanja uz ono čemu se nadamo.

Ozren Žunec održao je izlaganje »*Archaia physis*: Aristofanov govor u Platonovu Simpoziju«. U problematiku uvodi kroz analizu prve rečenice Aristotelove *Metafizike* »Svi ljudi teže znanju po naravi« i pita: odakle čovjeku ta težnja i kako se u njemu našla? U Platonovu *Simpoziju*, u Sokratovu / Diotimnom govoru Eros je krut, bosonog, beskućnik. Demon je srednje biće koje žudi za mudrošću koju nema pa filozofira. Eros je svima zajednički, a na pitanje odakle je, odgovor nudi Aristofanov govor. Davno su postojali kuglo-ljudi, koji su od bogova za kaznu razrezani na dvoje – zbog bahatosti. Eros, posredstvom žudnje za cjelinom, nastoji stvoriti jedno iz dvojeg. *Archaia physis*, iskonska

narav, označava to da mi izvorno jesmo iz onoga što smo bili, naime iz toga da bijasmo cijeli, jedno čemu težimo.

Petar Šegedin u izlaganju »O bitku pretpostavke: Uz Platonova Parmenida« dotiče se pitanja onog jednog kod Parmenida i Platona, jednog u mnoštvu, bića i ne-bića. U *Parmenidu* je vidljiv krajnji ishod nastojanja da se za počelo bića postavi ideja kao ono po sebi, dok je osnovna poteškoća nauka o idejama udvostručavanje bitka. Postoji jaz između onog što je po sebi i onog što je kod nas, a što bi trebalo biti po onom po sebi. Nužno je zadržati ideju kao bitak po sebi jer je ona počelo mišljenja i razgovora. Postavljanje ideje mora biti zbivanje same ideje. Ideja je samo-postavljanje sveze bića i ne-bića u razgovoru, pa se dijalektika pokazuje kao unutrašnja logika ideje.

Poslijepodnevni dio drugog dana vodio je Petar Šegedin. Pretposljednje izlaganje na simpoziju, naslovljeno »*Aner philosophos*« održao je Igor Mikecin. Predavanje je bilo posvećeno 35. Heraklitovu fragmentu. Grčke riječi *histor* i izvedenice *historeo*, razviđati, izviđati, i *historia*, razvidba, povezane su s *idea*, vidjeti, vid, vedjeti. Svjedok svjedoči mnoga, a dobro svjedočenje vidi jedinstvo svih. Pored dobrog svjedočenja postoji mnogoučenost, slabo svjedočenje, koje ne saznaje jednotu, jedno. Kod Heraklita je znanje, *gnosis*, najviši oblik vedjenja, tj. uviđajućeg znanja. Um nije urođena duševna moć, nego je duša stječe u izdržavanju dodira s onim jednim, koje je nepodučivo i nenaučivo i jedino se može umom saznati. *Philosophos* je u grčkom pridjev koji znači mudroljuban, onaj koji ljubi mudro. Tako je u *aner philosophos* vidljiva nužna sveza ljubavi same po sebi i onog tko ljubi.

Posljednje izlaganje na simpoziju, naslovljeno »Drugi početak«, održao je Damir Barbarić. Početak s onu stranu svih mogućih i zbiljskih bića, početak kao sam bitak propituje Martin Heidegger. Promišljanje početka kao bitka zbiljski je izvedeno tek kad se u tom promišljanju mi sami iz temelja izmijenimo, i to tako da pustimo da početak nas prisvoji i učini početnima. Pritom imamo na umu da početak ne znači započinjanje. Početak je svagda ono buduće, zadržava se i vraća u samog sebe. Početnost bitka mora se oduprijeti svakoj postojanosti da bi ostala početnom. Drugi početak početak je drugačije nego prvi. Nije prevladavanje prvog početka, nego je njegova početnost prava početnost jednog jedinog početka koja se međutim, za razliku od prvog početka, zadržava u izlaženju. Drugi početak ono je isto u početnoj biti početka.

Slavljenik, osoba koja je okupila ovaj skup, akademik Despot, na kraju simpozija obratio se organizatorima, sudionicima i posjetiteljima. Zahvaljujući svima rekao je da se njegov način zahvale može učiniti nekonvencionalnim i intimnim. Naglasio je da nikad nije podučavao filozofiju, već je svrha svih njegovih predavanja bila pokušati probuditi i potaknuti potrebu za filozofijom.

Po vlastitom priznanju, izlaganja i rasprave na simpoziju podsjetile su ga da je u nemaloj mjeri u tome imao uspjeha.

Postojalo je, i postoji, nešto što vuče slušati riječi jednog od najznačajnijih suvremenih hrvatskih filozofa. Prema posjećenosti simpozija i brojnosti sadašnjih i bivših studenata na simpoziju može se zaključiti da su predavanja Branka Despota ispunila svoju svrhu i da je još uvijek ispunjavaju. Svojim živim filozofiranjem, življenjem filozofije i nesmanjenom stvaralačkom energijom Branko Despot uzor je svima koji obuzeti filozofskim erosom tragaju za znanjem.

Maja Nebes